

UDK 37.091.3:004
37.015.3:159.953.5

Primljeno: 06. 10. 2023.

Stručni rad
Professional paper

Belma Alić Ramić

AKTIVNO UČENJE KAO DIDAKTIČKI ODGOVOR NA ZAHTJEVE SAVREMENOG DOBA

[Filduza Prušević Sadović i Sefedin Šehović, *Tehnologije aktivnog učenja (medijska didaktika)*, Narodna biblioteka "Dositej Obradović", Novi Pazar, 2023]

Problematika aktivnog učenja nerijetko se verbalno aktuelizira, ali rijetko se empirijski povezuje sa tehnologijom aktivnog učenja i poučavanja, što vrlo pregnantno prikazuje knjiga o kojoj ćemo govoriti u nastavku. Osvrnuvši se na biografiju autora, evidentno je da su je pisali iskusni stručnjaci iz didaktičko-metodičke oblasti, Filduza Prušević Sadović i Sefedin Šehović, profesori pri Učiteljskom fakultetu Univerziteta u Beogradu, Nastavno odelenje u Novom Pazaru. Knjiga se javlja kao svojevrsan odgovor na rastuće digitalne potrebe i promjenu obrazovne paradigme, koja težište sa nastavnika prenosi na učenika. S tim u vezi, autori na 250 stranica knjige nude različite načine osavremenjivanja nastavnog procesa korištenjem digitalne tehnologije učenja. Ova monografija je podijeljena u tri dijela, od kojih svaki ima nekoliko naslova i međunaslova, ukazujući na aktualne probleme u nastavi danas, te nudi moduse za prevazilaženje jaza između potreba društva i potreba nastave. U iskustvenom i konstruktivističkom načinu učenja autori vide priliku za prevazilaženje jaza u društvu i sticanja konkurentnog znanja kompatibilnog tržištu rada. Autori polazišta za pisanje knjige pronalaze u didaktičkim teorijama, s naglaskom na konstruktivističkoj teoriji nastave. Monografija na kraju sadrži i pojmovnik koji vrlo podrobno elaborira ključne pojmove odabrane problematike, a najuže su u vezi sa

aktivnosti učenja, refleksijom, mentalnom aktivnošću i odgovaraju na pitanje kako uspješno poučavati u savremenom dobu.

Prva je cjelina „Tehnologija učenja i poučavanja“ u okviru koje postoji sedam poglavlja. Kroz naslove i međunaslove ove cjeline autori govore o osnovnim pojmovima odabrane problematike, te elaboriraju specifičnosti nastavne tehnologije i njenu ulogu u nastavnom procesu. Koristeći termin tehnologija u nastavnom procesu autori polaze od njegovog šireg značenja koje podrazumijeva uvođenje inovacija u nastavnu praksu prateći koncept ukupnog razvoja svakog pojedinca i uvažavajući savremena didaktička pravila i principe. Pri determiniranju tehnologije aktivnog učenja autori polaze od Blumove taksonomije i Finkove teorije suštinskog znanja. Upravo ovakav metateorijski pristup autora potvrđuje da ne postoji jedna univerzalna teorija za kvalitetnu nastavu, nego savremeni diskurs potrebuje znalački i raznovrstan pristup nastavnoj praksi. Tragajući za didaktičkim odgovorima na specifična pitanja o organiziranju nastavnog procesa autori nude upotrebu tehnologije aktivnog učenja koja, vodeći računa o ciljevima i ishodima nastavnog procesa, doprinosi efikasnosti istog. Također, ova cjelina nudi objašnjenja perspektive i evaluiranja razredno-predmetno-satnog sistema, pri čemu autori navode i sveprisutne kontradiktornosti unutar razredno-predmetno-satnog sistema. Zbog efikasnosti i kvaliteta nastavnog procesa autori zagovaraju prevazilaženje kontradiktornosti, napuštanje tradicionalne i uvođenje moderne tehnologije u odgojno-obrazovni rad. Korisnost i razloge upotrebe moderne tehnologije u obrazovanju autori vide u aktivnom radu učenika zasnovanom na upotrebi tehnologije igara, interaktivnom učenju kroz istraživanje i različitim modelima digitalnih nastavnih materijala, što sve zapravo i jeste adekvatan način prevazilaženja tradicionalnih kontradiktornosti. Ono po čemu se savremena tehnologija aktivnog učenja razlikuje od tradicionalne nastavne tehnologije sublimirano je u sedam Šatolovih principa, uz čiju implementaciju savremena tehnologija osigurava proaktivno učenje, bazirajući se na diferenciranju nivoa učenja, individualiziranju učenja, različitim vrstama programiranog učenja i uvažavanju razlike među učenicima. Upravo na ovaj način tehnologija aktivnog učenja odgovara na važno didaktičko pitanje – kako naučiti učenike da rješavaju probleme i uče kroz proces rješavanja problema, dok nastavnicima nudi spektar mogućnosti da uz njenu upotrebu implementiraju inovacije u odgojno-obrazovni rad.

U prvoj cjelini autori također navode specifičnosti digitalne tehnologije učenja, a kao primjere navode interaktivni stol za kreativno učenje, 3D štampač, skener i olovku (tehnologija za učenje u tri dimenzije) te interaktivna tabla. Ovdje autori detaljno elaboriraju značenje i specifičnosti interaktivnog stola za kreativno učenje,

3D štampač, skener i olovku, interaktivnu tablu. Interaktivni stol znatno doprinosi kvaliteti poučavanja i aktivnom uključivanju svih učenika u nastavni proces jer kombinuje funkcionalnost table, računar i projektor istovremeno. Uz upotrebu 3D tehnologije naglasak je na didaktičkom principu zornosti i vizualizacije nastavnog sadržaja putem olovke, skenera i štampača, dok interaktivna tabla omogućava predstavljanje nastavnog sadržaja iz različitih uglova. Autori također unutar ove cjeline potenciraju specifičnosti edukativnih aplikacija koje su vrhunac svoje doživjele u vrijeme COVID-19 pandemije i online nastave, te djelotvorno prevazišle različite prostorne barijere. Njihova upotreba je neizostavna i u hibridnom modelu poučavanja, koji se sve više primjenjuje. Autori naglašavaju i važnost upotrebe digitalnih igara u nastavi, jer putem igre djeca najprirodnije i najlakše uče. Korist od njih u nastavi je višestruka, ali trebaju imati preciziranu intenciju, kako bi olakšale usvajanje nastavnog sadržaja, a ne bile same sebi svrhom.

Druga cjelina knjige nosi naziv „Iskustveno učenje i zahtjevi savremenog doba“. Vodeći se premisom da je iskustveno učenje najbolji učitelj i Djujijevim poimanjem da svako pravo učenje dolazi iz iskustva, autori se fokusiraju na iskustveno učenje u okviru Kolbovog ciklusa, objašnjavajući svaku fazu pojedinačno, te se osvrćući na Kolbove stilove učenja. Autori naglašavaju da efikasnost i svrsishodnost iskustvenog učenja u nastavi zavisi od više faktora – od toga da učenici budu lično uključeni u proces učenja, da cilj iskustvenog učenja treba biti smislen i jasan, svako iskustveno učenja treba da polazi od intelekta učenika, te da bude raznovrsno u odnosu na specifičnosti učenika. Autori također kroz ovu cjelinu zagovaraju uvođenje problemske, projektne i programirane nastave kao moduse didaktičkog odgovora na razvoj tehnologije, mogućnosti saznavanja i učenja. U problemskoj, projektnoj i programiranoj nastavi naglasak je upravo na aktivnom učenju i na procesu učenja, a ne na konačnom produktu učenja. Ove vrste nastave visoko uvažavaju didaktičke principe individualizacije, očiglednosti, aktivnosti, sistematičnosti i postupnosti. Princip postupnosti posebno je potkrepljujući u programiranoj nastavi, jer svaki učenik usvaja znanja svojim ličnim tempom, uz optimalno prilagođavanje nastavnog sadržaja kroz različite vrste programa i sekvence. Efekti primjene ovih vrsta nastave su višestruki, jer one promiču samostalni rad učenika, samostalno sticanje znanja uz voditeljsku ulogu nastavnika i nude ostvarivanje kontinuirane samoevaluacije. Uloga nastavnika je posredna i moderirajuća, usmjerena na generiranje različitih ideja i puteva učenja.

Treća cjelina „Aktivan učenik – ideal savremenog obrazovanja“ govori o principima aktivnog učenja, klasifikaciji metoda aktivne nastave, ulozi motivacije u

procesu učenja te metodama i tehnikama aktivnog učenja. Ova cjelina slijedi sistematiku prethodnih spoznaja tako što autori predstavljaju više istraživanja koja dokazuju da učešće i aktivnost u nekom događaju dovodi do veće efikasnosti nego samo posmatranje, govoreći u prilog tezi da učenik bolje nauči ono što sam uradi, nego kad pasivno sluša ono što nastavnik govori. Aktivno učenje autori objašnjavaju kao široku lepezu različitih strategija učenja kojima je cilj aktivirati učenika. Nastoje skrenuti pažnju na značajnu povezanost aktivnog učenja sa perspektivom nastavnika o istom. Aktivno učenje prije svega traži promjenu uloge nastavnika. Kao motivator i saradnik on učenicima pomaže da istražuju i stiču iskustva u procesu učenja rješavajući različite problemske zadatke. Ako je isključivi prenosilac znanja ne može kreirati takve prilike u nastavi. Uvažavajući principe aktivnog učenja poput individualizacije, fleksibilnosti, saradnje, adekvatnosti edukativnih i kognitivnih aktivnosti pri kreiranju praktičnih zadataka moguće je razvijati i podržavati motivacionu uključenost svakog učenika u nastavni proces. U ovoj cjelini autori navode više vrsta aktivnih metoda prema različitim kriterijama podjele: debatne metode, metoda igre, senzitivni trening, simulacijske metode, nesimulacione metode, metode analize konkretnih situacija. Implementaciju navedenih metoda u nastavi diktira karakter obrazovnog sadržaja te u odnosu na njega bira se najefikasnija nastavna metoda aktivnog učenja. Prema autorima, aktivno učenje obuhvata i tehnike poput aktivnog slušanja, aktivnosti na časovima, misaone aktivnosti, bilježenje na času, verbalne aktivnosti, aktivno čitanje. Upotrebom ovih tehnika pragmatično se ispunjava cilj savremenog obrazovanja, a to je samoaktualiziran pojedinac spreman za istrajnost na cjeloživotnom putu učenja.

Uzimajući u obzir društvo znanja u kojem egzistiramo te dostupnost različitih vrsta informacija nastava potrebuje aktivno učenje kao odgovor na sveprisutne promjene u društvu, što se potencira kroz svaku cjelinu, naslove i međunaslove ove knjige. Knjiga jasno ukazuje na neminovnost prenošenja težišta nastave sa nastavnika na učenika te šalje poruku da se proces učenja nikad ne završava i da se uspjeh svakog pojedinca počiva na sposobnosti aktivnog učenja i spremnosti na cjeloživotno učenje. Ova monografija je primarno namijenjena nastavnicima s ciljem unapređenja odgojno-obrazovne prakse, ali je namijenjena i učenicima koji čitanjem ove knjige razvijaju svijest o važnosti aktivnog učenja u njihovim koracima na piramidi uspjeha. Također, namijenjena je stručnoj i naučnoj javnosti te studentima fakulteta nastavničkih usmjerenja koji će pronaći u njoj mnogo didaktičko-metodičkih preporuka koje mogu implementirati u nastavnu praksu. Nastavna tehnologija djelotvorno posreduje između sadržaja i proceduralnih aspekata obrazovanja, implementirajući

tri važna pristupa: predmetno-informacioni, pristup aktivnosti i vrijedonosno-orijentacioni. Ova tri pristupa odgovaraju zahtjevima savremenog obrazovanja, jer uvažavaju princip „učiti kako učiti“ i u prvom planu im je aktivnost učenika. Autori kroz sve cjeline i naslove nastoje skrenuti pažnju na Elkonin-Davidov sistem poučavanja u kojem osnovu sadržaja obrazovanja treba da čine opće metode rješavanja problema, čija je uspješnost i značajnost dokazana rezultatima različitih do sada objavljenih istraživanja.

Svaka cjelina ove monografije naglašava potrebu restrukturiranja nastavnog procesa u pravcu razvoja samoorganiziranog učenja. Tehnologija aktivnog učenja inicira upotrebu dijaloških nastavnih metoda, olakšava i racionalizira proces učenja, istovremeno obavljajući obrazovnu, razvojnu, edukativnu, motivacionu i organizacionu funkciju. Sadržaj ove knjige svjedoči da upotreba savremene tehnologije učenja u nastavi doprinosi većoj interaktivnosti učenika. Ova mnogorafija u punoj mjeri reflektira specifičnosti obrazovnog diskursa danas, koji je u sukobu između utilitarističkog tehnokratskog pogleda na obrazovanje i potrebe demokratskog društva da pruži mogućnosti za individualni razvoj svakog pojedinca. Danas obrazovni sistem treba da prepozna potrebe za ličnim rastom, koje su u tradicionalnom sistemu bile zanemarene. Odnos prema posredovanju znanja, koji uvažava potrebe za ličnim rastom, upravo aktivno učenje promatra kao priliku putem koje se podržava aktivnost i lični rast svakog pojedinca. Cilj obrazovanja nekad je bio uniformnost i pripremljenost poslušnih članova društva, dok savremena nastava treba da insistira na aktivnom kritičkom sudjelovanju u društvu i (pre)ispitivanju dostupnih informacija. *Postoji nevjerovatan paradoks u tome što je društvo uvek nezadovoljno svojim obrazovnim sistemom, uvek ga izlaže oštoj kritici, ali uglavnom sve ostaje isto* (str. 16). Osvrnuvši se na ove riječi autora dodali bismo da svaka promjena počinje od promjena na mikrorazini. Shodno tome, ova knjiga može poslužiti kao vodič za promjene čiji inicijator može biti svaki nastavnik unutar kreiranja vlastitih metodičkih scenarija na svakom nastavnom satu koji mogu biti prilika za aktivno učenje.

Adresa autorice
Author's address

Belma Alić Ramić
Univerzitet u Sarajevu
Filozofski fakultet
alic.belma@hotmail.com

